

2006 Yılı Kilikya Bölgesi Müzeleri Bizans Çalışmaları

Byzantine Studies at Museum in Cilicia 2006

Ayşe AYDIN

1. Adana Müzesi'ndeki Kurşun Lahitler

Adana Müzesi bahçesinde sergilenen iki kurşun lahit gerek malzemesi, gerekse detayları açısından dikkat çekici eserlerdir. Bunlardan kapaklı olan bir lahit, uzun yüzündeki yazıt nedeniyle "yazıtlı", sadece gövde olarak günümüze ulaşan diğer bir lahit ise uzun yüzlerinin iç bölümündeki tasvirleri nedeniyle "menoralı" olarak adlandırılmıştır. Envanter bilgilerinde yazıtlı lahadin satın alma yoluyla, diğerinin ise Yumurtalık İlçe Jandarma Komutanlığı'nca müzeye kazandırıldığı yazılıdır. Adana Müzesi'ndeki kurşun lahitlerden yazıtlı örnekte taban ve uzun yüzler yekpare olarak dökülmüş, uzun yüzler sonradan kıvrılarak şekillendirilmiştir. Menoralı gövde de ise taban ve uzun yüzlerin ayrı ayrı dökümü gerçekleştirilerek, taban levhasının uzun kenarları, lehimlenmek amacıyla uzun yüzlerin üzerine gelecek şekilde kıvrılmıştır. Her iki lahadin ayrı olarak dökümü yapılan yan yüzleri menoralı örnekte altta tabanın üzerine, yanlarda uzun yüzlerin üzerine gelecek şekilde; yazıtlı örnekte ise uzun yüzler ve tabanın kenarları kısa yüzlerin üzerine gelecek şekilde kıvrılarak lehimlenmiştir. Dıştan oldukça sade olan lahitlerden kapaklı olanı, üzerinde bir yazıt taşımakta (Res. 1), diğeri ise uzun yüzlerinin iç yüzünde karşılıklı olarak düzenlenmiş dört adet menora motifine yer vermektedir (Res. 2-3).

İç bölümü bezemeli lahitlere sık rastlanmamasına rağmen bu özellikteki eserler, genellikle içine ölü

Res. 1 Adana Müzesi'ndeki yazıtlı kurşun lahit

Fig. 1 Adana Museum, lead coffin with inscription

1. Lead coffins at Adana Museum:

Two lead coffins on display in the garden of Adana Museum are noteworthy for both their material and details. The one with a lid is called the 'Inscribed Coffins' from the inscription on its long side and the other which survived only as a lidless coffin is called the 'Coffins with Menorah', as it carries the depictions of menorah on the interior long sides. The inventory records that the "Inscribed Coffins" was purchased while the "Coffins with Menorah" was confiscated by the Gendarmerie of Yumurtalık township. The bottom and long sides of the "Inscribed Coffins" were cast as a single piece and the long sides were later folded. The "Coffins with menorah" on the other hand, was cast in separate pieces and the long edges of the bottom plaque were folded over the long sides and soldered. The short sides of both coffin were cast separately; the sides of the bottom and the long sides of the "Inscribed Coffins" were folded over these short sides, while on the "Coffins with Menorah", the short sides were folded over the bottom and long side plaques. Both examples are very plain on the outside; the inscribed one carries an inscription on its long side (Fig. 1), the other has depictions of four menorahs on the interior faces of the long sides (Figs. 2-3).

Coffins with decoration on the interior are not common. Such examples suggest that they were decorated for the deceased only, as these decorations could not be seen by the living when they were placed inside a tomb or closed areas. The fact that both Adana examples have the inscription and the menorah depictions on their interior must be considered the result of this intention. In the Roman Imperial period, Beirut, Sidon and Tyros in the province of Syria, as well as Caesarea, Jerusalem and Ashkelon in the province of Palestine were centres for the production of lead coffins. The same centres continued production during the Early Christian period. Religious symbols on the coffins show that the

Res. 2 Adana Müzesi'ndeki menoralı kurşun lahit
Fig. 2 Adana Museum, lead coffin with menorah depiction

Res. 3 Menoralı lahit, detay
Fig. 3 Adana Museum, detail from the lead coffin with menorah

yerleştirildikten sonra mezar yapıları içinde kalan ya da kapalı alanlarda yer alan, bu nedenle de yaşayanlarca görülme şansı olmayan lahitlerin iç yüzünün, ölünün kendisi için bezendiğini göstermektedir. Adana örneklerinde menoranın ve yazıtın lahit iç yüzünde yer alması da böyle bir amacın sonucu olarak görülmelidir. Roma İmparatorluk Dönemi'nde Suriye (Syria) eyaletinde Beyrut, Sidon ve Tyros; Filistin (Palaestina) eyaletinde ise Caesarea, Kudüs ve Askalon kurşun lahitler için yapım merkezleridir. Erken Hıristiyanlık Dönemi'nde de aynı yapım merkezlerinde üretim devam etmiştir. Bunlardan Sidon atölyelerinde ya da bu atölyelerden birinde pagan, Hıristiyan ve Yahudilerin özel siparişleri üzerine kurşun lahitler üretildiği, lahitlerin üzerindeki dini sembollerden anlaşılmaktadır. Eşkenar dörtgen, çelenk, edikula gibi geometrik motifler ve bitkisel motifler yanı sıra paganlar mitolojik konulu, Yahudiler menoralı, Hıristiyanlar ise haç, İsa monogramı gibi inançlarını simgeleyen motiflere sahip kurşun lahitleri sipariş etmişlerdir.

Adana Müzesi bahçesinde sergilenen kurşun lahitlerin Sidon'daki atölyelerde yapıldığı ve bölgeye getirildiği düşüncesi, genel olarak Sidon yapımlı lahitlerin dekoratif özellikleri düşünüldüğünde olası görünmemektedir.

Kapağı olmayan lahit gövdesi, iç yüzündeki dört menora motifiyle siparişinin bir Yahudi'ye ait olduğunu gösterir. Yazıtlı lahitteki "Prokla" ismi lahit sahibinin bir Yunan olabileceğini göstermekle birlikte, bir Yahudi olabileceği ihtimali de unutulmamalıdır. Sayıca az olmakla birlikte inançlarının sembolünü taşıyan Roma İmparatorluk Dönemi ve Geç Antik Dönem'e ait Yahudi lahitleri genel olarak 2.-4. yy.'lar arasına tarihlendirilir. Adana Müzesi'ndeki lahitler ise 4. yy. içinde hatta 5. yy. başında yapılmış, Kilikya Bölgesi'ndeki Yahudilere ait günümüze kalabilen nadir eserler olmalarıyla özel bir değer taşırlar.

workshops at Sidon, or only one of them, produced lead coffins to order for pagan, Christian and Jewish clients. In addition to the coffin with geometric and floral motifs such as rhombuses, garlands, aediculae, the pagans ordered ones carrying mythological scenes, the Jews ordered theirs with menorahs and the Christians ordered theirs with the Cross or with Christograms.

Considering the overall decorative features of the products from Sidon, it seems unlikely that the lead coffins in the Adana Museum were imported from Sidon.

The coffin without a lid carries four menorahs on the interior and indicates its owner was a Jew. The name Prokla in the inscription of the other coffins indicates a Greek owner, but does not remove the possibility that the owner was Jewish. Although few in number, coffin carrying Jewish religious symbols from the Roman Imperial period and Late Antiquity are generally dated to the 2nd-4th centuries A.D. The lead coffins in the Adana Museum were possibly made in the late 4th or even the early 5th century and have importance, being rare examples of works belonging to the Cilician Jews of Antiquity.

2. Early Christian-Byzantine period stonework in Anamur Museum:

The stonework dating to the Early Christian-Byzantine period displayed and stored in the Anamur Museum has been partially published with the excavations at Anamur. The slab fragments both at the Museum and on site are classified into two, those with figurative depictions and those with geometric decoration. The figurative slab fragment no. 1 is broken in the left bottom corner and 3/4 is missing; it is decorated with acanthus leaves on both sides in openwork (Fig. 4). The front side is framed by a row of mouldings. Inside this, a border of acanthus leaves stemming from the same 7 cm. thick root, frames

2. Anamur Müzesi'nde Bulunan Erken Hıristiyanlık-Bizans Dönemi Taş Eserleri

Anamur Müzesi'nde sergilenen veya müze deposunda bulunan Erken Hıristiyanlık-Bizans Dönemi'ne ait taş eserler, bugüne kadar Anamur yerleşiminde yapılan kazılarla kısmen tanıtılmıştır. Müze ve ören yerindeki levha fragmanları figürlü ve geometrik desenli olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Figürlü levha fragmanlarından tarafımızca 1 numaralı olarak adlandırılan kireçtaşından yaklaşık 4/3'ü ve sol alt köşesi kırık levha fragmanının iki yüzü de delik işi (ajur) akant yapraklarıyla bezenmiştir (Res. 4). Ön yüz olarak tanımlayabileceğimiz yüz, en dışta bir sıra silme ile çerçeve içine alınmıştır. Bunun içinde ortadaki bölüme kıyasla yaklaşık 7 cm. kalınlıkta aynı kökten çıkan sivri akant yapraklarından oluşan bir bordür, levha fragmanının orta bölümünü yan ve üstten sınırlar. Bu sınırlı alan içinde yine aynı köke sahip çok sayıda uçları sivri akant yaprağı yer almıştır. Yaprakların ortasında kabartma tekniğinde verilmiş bir hayvan gövdesinin arka bölümü, arka ayakları ve kısa kuyruğu görülür. Daha kırık olan diğer yüzde de ön yüzdeki düzen hayvan figürü dışında tekrarlanmıştır.

Kireçtaşından arka bölümü düz bırakılmış 2 numaralı fragman, bir levhanın yer yer kırıkları olan köşe parçasıdır. Ön yüzde alçak kabartma tekniğinde iki silme kenar çerçevesi arasında dalga motifi yer almıştır. İçte silmelerin birleştiği köşede aynı kökten çıkan iki adet nar vardır. Narlardan biri hemen altındaki kuşa yani aşağıya doğru, diğeri ise ona kıyasla yukarıya doğru yönelmiştir. Aşağı doğru yönelen narın altındaki kuş oldukça zarif işlenmiş; gagası, gözü, kanatları ve kuyruğu kazıma tekniğinde yapılmıştır. Kuşun gagası, dış konturları inci dizisine sahip olası bir madalyonun dış çerçevesine dokunur.

3 numaralı kireçtaşından levhanın iki yüzünde de alçak kabartma tekniğinde yapılmış bir bezeme programı vardır. Üst bölümleri kırık üç parçaya ayrılmış levha ön yüzü dıştan iki sıra kalın silmeyle çerçeve içine alınmıştır. Merkezde çelenk içinde Malta haçı yer alır. Yapraklarının birleşme noktalarında bir inci bulunan çelengin altında, sapları merkezden iki yana yönelmiş kalp şeklinde birer yaprak görülür. Çelengin iki yanında simetrik bir düzen vardır. Bir tarafında kalp şeklinde yaprağı olan üç ayaklı birer kaide üzerinde, yukarıya doğru devam eden bir bitki sapının sağ ve solunda birer yaprak, bunların üzerinde ise birer dağ keçisi figürü yer almıştır. Bunlardan soldakinin başı, boynuzlarının bir kısmı ve ön ayakları korunmuştur. Sağdaki diğeri kıyasla daha sağlam günümüze ulaşmıştır. Ön ve arka ayaklarıyla çelenge yönelen hayvanın gösterişli boynuzları vardır. Her iki keçinin de ağız ve gözleri kazıma tekniğiyle

the central part on the sides and the top. This framed area also contains numerous pointed acanthus leaves stemming from the same root. Amidst the leaves is the rear part of an animal figure in relief including its hind legs and a short tail. On the rear side, in a poorer condition, the same composition is repeated with the exception of the animal figure.

Fragment no. 2 is of limestone and has a plain back. It is the corner piece of a slab and is broken in places. On the front is a frame of two mouldings in low relief with wave motif between. In the corner, where the mouldings join there are two pomegranates springing from the same root. One pomegranate is facing toward the bird right beneath it, while the other faces slightly upward. The bird below is elegantly executed and its beak, eye, wings and tail are engraved. Its beak touches the outer frame of a medallion possibly with a pearl string border.

The limestone slab no. 3 is decorated on both sides in low relief. The front is divided into three panels with tops broken, framed by two thick mouldings. In the centre is a Maltese cross within a wreath, with a pearl where the leaves join. Below the wreath two branches extend sideways and terminate in heart shaped leaves. The wreath is flanked by symmetrical compositions: a mountain goat standing on a foliate rising around a tripod base;

Res. 4
Anamur
Müzesi'ndeki
figürlü levha
Fig. 4
Anamur
Museum, slab
with figurative
decoration

Res. 5 Anamur Müzesi'ndeki lento fragmanı

Fig. 5 Anamur Museum, lintel fragment

verilmiştir. Yine silmelerle çerçeve içine alınan levhanın arka yüzünde madalyon içine alınmış Malta haçı, ön yüze kıyasla yüksek kabartma tekniğinde işlenmiştir.

Bir başka fragmanda kireçtaşından bir kapı lentosu ya da sövesine ait bir frizin iki kırık parçası tamamlanmıştır (Res. 5). Altta ve üstte silmelerle sınırlanmış alan içinde stilize edilmiş yapraklardan oluşan bordürler arasında, üzerinde küçük kabarlara sahip kıvrımdal motifi, dalların ara boşluklarına ise yapraklarla birlikte hayvan figürleri yerleştirilmiştir. Kanat, kuyruk gibi bölümleri kazıma tekniğiyle yapılan kuşların dışında, yüz ayrıntıları da detaylı verilmiş bir keçi yer alır. Kuş figürleri durgun, onlara kıyasla keçi hareketli olarak verilmiştir.

Mermerden yapılmış iki parçanın bir araya getirilerek elde edildiği tamlama, ortasında eşkenar dörtgen motifine sahip bir levhanın kademeli profil çerçevesi ve eşkenar dörtgenin dört köşesinde oluşan üçgenlerden birini içermektedir.

Dikdörtgen kesitli mermerden bir payenin ise üst bölümündeki topuzu kırıktır. Payenin alt bölümünde de kırıklar vardır. Ön yüzüne alçak kabartma tekniğinde iç içe dikdörtgenden oluşan sofit motifi yapılmıştır. Payenin diğer yüzleri düzgündür, birinde ise yiv vardır.

Anamur Müzesi'nde sergilenen ve depoda yer alan Erken Hıristiyanlık-Bizans Dönemi taş eserleri kiliselerde templon kuruluşlarında, naos neflerini birbirinden ayıran desteklerin arasında ya da galeri destekleri arasında kullanılmış levha ve payelerdir. Yerel malzeme kireçtaşından yapılmış eserler, motif ve üslup özellikleriyle ait oldukları dönemin özelliklerini yansıtmakta, bu anlamda komşu bölgelerle ortak bir gelişme çizgisinde ve zevkte bulunmaktadır.

the foliate has a leaf on either side and on one side of the base there is a heart shaped leaf. The mountain goat on the left has its head, some part of its horns and fore legs intact. That on the right is better preserved. This goat moving toward the wreath has grand horns. The mouths and eyes of both goats are engraved. The rear of the slab is also framed by mouldings and there is a Maltese cross within a roundel, carved in higher relief.

Another fragment is composed of two pieces belonging to a frieze of a door lintel or jamb (Fig. 5). The pieces are bordered with mouldings on top and bottom; then between borders of stylised leaves is a foliate with small bosses and the empty areas between the branches are filled with leaf motifs and animal figures. In addition to the birds whose wings and tails are engraved there is a goat figured in motion whereas the birds are stationary.

Another fragment comprises two pieces and constitutes part of a slab with a profiled frame and a rhombus motif in the centre. It contains one of the triangles formed in corner of the rhombus.

A rectangular pier is missing its knob on the top. The pier is also missing other parts at the bottom. On its front side there is a soffit of two rectangles inside each other. The other sides are plain and only one side has a groove.

The stonework items of the Early Christian-Byzantine period on display and in the storerooms of the Anamur Museum belong to the stone slabs and piers used in the templons or between the rows of supports separating the aisles of churches. These items were all made from the local limestone and they reflect the features of their period in respect to the motifs and style employed and conform to the common development and taste also to be observed in the neighbouring regions.